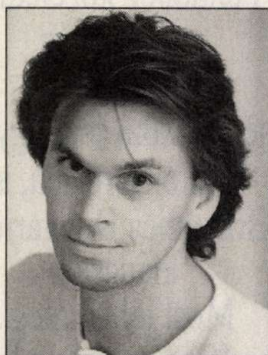


A forradalmi munkás-paraszt kormány 1957-ben utasításba adta, hogy alapítsák meg a Magyar Nemzeti Galériát. A Tretyakov Képtár munkatársai táviratban üdvözölték a magyar múzeumot. Negyvenesztendő galériás távlatot nézett végig CSORDÁS LAJOS.



MOZDÍTHATATLANSÁGI LISTA

Galéria – férfikorban

Látszólag nem volt jelentős dátum a magyar kultúrhistoriában 1957. május 23-a. A lapok írtak valamit a vörösvörös csüdtörtékről, a Népszabadság hírvivata külön sorokban közölte – mint akkoriban mindennap –, hogy kit ítélték halálra, életfogytiglanra, öt-tíz év börtönre az „ellenforradalmi felkelésben” való részvétele miatt. Éppen egy **Eörsi István** nevű személyt állították bíróság elé: öt év börtönt szabtak ki rá, jogaitól megfosztották, kétezer forintos vagyonát elkobozták.

A hatalom egyik kezével csapott egy jó nagyot, a másikkal pedig ugyanezen a napon csendben megalapította a Magyar Nemzeti Galériát. Az egyoldalú alapító okirat korabeli műfaja utasítás volt. Így rendelkezett Mihályfi Ernő, a forradalmi munkás-paraszt kormány művelődési miniszterhelyettese.

Álom az államban

A megnyitást 1957. augusztus 20-ra tervezték. Későbbre csúszatták, szeptember 28-ra. Majd még tovább: október 5-re. A szobrokat egész nyáron társzekerekkel hordták a frissiben Népköztársaság újtárra változtatott Sztálin úton. A műkincseket áttolták a Szépművészeti Múzeumból a Kúria – mai Néprajzi Múzeum – épületébe. A festményeket pedig a „Fősped vagonnak beillő” kocsijai szállították.

Az ünnepélyeskedés szombatra esett. Déli tizenkét órakor Aczél György művelődésügyi miniszterhelyettes mondta a megnyitóbé-

szédet. A Tretyakov Képtár dolgozó távolról dísztáviratban üdvözölték a magyar galériásokat.

Úgy hírlik, az első igazgató, Pogány Ö. Gábor komoly ellentétbe keveredett Aczéllal. Kassák Lajos

miatt. Pogánynak állítólag engedélyeztetnie kellett volna a minisztériummal egy Kassákról szóló kiadványt. De elmulasztotta. Mondják, a hatalom is nehezen felejtette el neki. Meg is kérdeztem

volna ezt tőle, ha a ma nyolcvanegy esztendősig egzisztáló nem zárkózik el a nyilatkozattól. Csak annyit mondott: még nem jött el az ideje, hogy megszólaljon. Másoktól tudom, ifjúkori álma volt a Nemzeti Galéria létrehozása, s már 1945-től készült a nagy feladatra.

A galéria megalapítását amúgy Rákosi Mátyásék is tervezték. 1953-ban a Fővárosi Képtár anyagát egy laza államosítással beolvastották a Szépművészeti Múzeumba, ahol már az elképzelt galéria szellemében leltározták, válogatták a képeket. Végignézte őket Pogány Ö. Gábor is. Akkoriban ugyanis még a Szépművészeti igazgatóhelyettese volt.

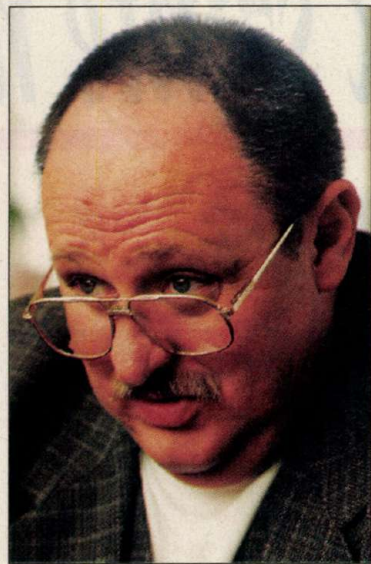
Szocreál

Az előzmények után arra gondolna az ember, a galéria raktárait telítik az ötvenes évek szocialista alapú művei. Nem így van. Miként Horváth György, a jelenlegi igazgatóhelyettes fogalmazta: a szocreál nincs bent a múzeumban. A stílusirányzat 1957-re ugyanis túlélt virágkorán. Legalábbis a képzőművészetben. De azért a főbb alkotások, a Rákosi- és Lenin-portrék még ott lógnak a raktá-

A Rákosi-portrék még ott lógnak a raktári rácsokon



ri rácsokon, melléjük tették Félgyházi László Bútorgyári sztahanovistáját, amely nemrég Amerikában vendégszerepelt egy fotorealista kiállításon. Horváth György



Berczky Loránd igazgató

szerint az amerikaiak elaléltak a gyönyörtől, amikor szembesültek a magyar dolgozóval. Mi történt volna velük, ha látják Ék Sándor festészeti remekét? Rákosit csestelte vászonra a salgótarjáni fronton. Ék melleleg arról is híres lett, hogy ő mentette meg Kondor Bélát. Miatta nem rúgták ki a főiskoláról.

Az úgynevezett tanulmányi raktárban a szocreállal együtt függeszkednek a modernek: Korniss Dezső, Bálint Endre, Lakner László. Sőt a korábban „tiltott” művészek, az avantgárdok is, többek között Gyarmathy Tihamér, Losonczy Tamás. Bár a mai igazgató, Berczky Loránd állítja, nem tiltottak be festőket.

Légvédelem

A múzeumban kitalálták a „mozdíthatatlansági listát”. Erre azok a képek, szobrok kerülnek, amelyek soha nem adhatók kölcsön. Összesen vagy száz alkotás. Ilyen például Szinyei Majálisa és több Munkácsy-festmény is. Siraalomháza 1965-ben érkezett a galériába. Illetve csak az első példánya. Mivel a mester kétszer festette meg. Másodsorra emlékeztetőből. Munkácsy Mihály amúgy mindig is gondot okozott a közgyűjteménynek. Keresték a megoldást, hogyan tarthatnák színben bitumen alapozású képeit. Végül légkondicionált vitrinekbe rakták műveit. Az országban először az ő képeit vigyázták légvédelemmel.

Mindig izgalom, ha különleges képet vásárolnak. Nagy híre volt a Magányos cédrus megvásárlásának is a kilencvenes évek elején.

Csontváry festményéről mindig is magángyűjteményben pihent, de az állam csupán 1994-ben tudta megvenni. Igaz, akkor is a Magyar Nemzeti Bank jóvoltából – 50 millió forintért. A kép most letét a Nemzeti Galériában.

Veszteségek

A Csontváry-képekről Pethő Károly mesél a restaurátorműhelyben. Az 1994-es óriási összetárlat előtt ő tisztogatta, javíttatta a festményeket. Meg is lepődött. Csontváry színeiről ugyanis kiderült: élénkebbek. Taormina borús ege kitisztult a restaurálás után. Néhányan azonnal megkérdezték: lehet, hogy Csontváry giccsestető?

Három éve az igazgató még büszkén említette: soha nem loptak el semmit a múzeumból. Elkibálta. Idén tavasszal elemelték Vedres Márk Korsós lány című szobrát. Sem a mű, sem a tettes nincs meg. A galériát különben többszintű biztonsági rendszer védi. Ennél többet nem írhatunk... S ha már a veszteségeknél tartunk: a Magyar Nemzeti Galériában egy különítmény, a restitúciós csoport foglalkozik a második világháború után a Szovjetunióba hurcolt műkincsekkel. Egyelőre számba

Semmit nem dobnak ki. Így marad meg a szocreál is...



Vancsó Zoltán felvételei



Restaurálás közben

veszik a tételeket: sokezer alkotást kell listáznuk. Visszaadásukhoz senki nem fűz nagy reményeket. Csak olykor tér haza egy-egy mű. Huszonöt éve például visszakaptunk tizenhat értékes képet, köztük Munkácsykat, legutóbb pedig Jelcin – mégse jöjjön üres kézzel – magával hozott kettőt, amikor hozánk látogatott.

A Budavári Palotába 1975-ben költözött a galéria. Egy évig hurcolkodtak. A várbeli végleges szálláshelyen is kevés a falfelület, de ez legalább az egykori Kúriánál jóval tágasabb. Az 1975-ös megnyitón Aczél György helyett Kállai Gyula képviselte a kormányt. Kádár Jánost is várták, ám nem ment.

A galéria dolgozói között voltak legendások is. Molnár Károly raktáros pedellusi állásából került a Nemzeti Galériához. Azt mesélik róla, akkora műismerettel, hogy a képeket már a hátoldalukról felismerte. Nevezetes egyéniség volt Mayerffy Katinka dr. Harmaczy Béláné teremőr is, aki rokonságban állt a fél reformkorral, többek közt Pilvaxékkal, a Ferenczy családdal, az Eötvösökkel, sőt rokona volt még annak a Mayerffy Ferencnek is, akiről Ferihegyet elnevezték. A hölgy később teremőrből raktárvezető lett. Híres ember leszármazottja ma is ténykedik a galériában: Szinyei Merse Anna művészettörténész. Nem kell magyarázni a rokonságot.

Képlékeny jelenkor

Állítólag ötven év alatt válik felnőtté egy galéria. Ennyi idő alatt sikerül ugyanis nagyjából összegyűjteni egy nemzet egész kép- és szobortermését. A Magyar Nemzeti Galériában egy-két óra alatt végigsétálhatunk a magyar képzőművészet Halotti Beszédétől, Ómagyar Mária-siralmaiktól a posztmodernig. A legkényesebb időszak a jelenkor. Nincs is állandó kiállítása. Képlékeny meg.

Egy biztos: ami a galériába egyszer bekerül, azt többé nem dobják ki. Így maradt meg nekünk a szecceszó, pedig utálták a harmincas években. S így marad meg a szocreál is, pedig most röhögünk rajta. A Magyar Nemzeti Galéria némileg a halhatatlanság intézménye is. ■